

Hospodářství v době laténské

Jan Rozsypal

Bakalářská práce Jana Rozsypala se zabývá aspekty výživy obyvatel oppid v Čechách a na Moravě. Diplomant se zde pokouší zaujmout vlastní stanovisko k názorům na tuto problematiku vysloveným předchozími badateli na základě vlastního teoretického studia a deduktivních postupů.

Nutno předeslat, že diplomat si zvolil ke zpracování nelehké téma, podložitelné velmi malým počtem faktů, jejichž výklad je obvykle předmětem diskuzí a sporů. Je poněkud obtížné hodnotit práci teoretického charakteru, která pracuje především s různými názory, hypotézami a teoriemi. To je úděl všech podobných studií. Diplomant se proto správně uchyluje k postupům a modelům známým z jiných disciplín, které archeologii mohou v těchto těžkých situacích pomoci. Záleží potom na výběru konkrétního badatele, kterým směrem se vydá a jak se získanými koncepty pracuje. Práci bych zřejmě nenazvala „Hospodářství v době laténské“, ačkoliv se diplomat k tomuto názvu jednoznačně vymezuje hned v úvodu. Tento pojem vnímám více komplexně, než pouze směnné nebo tržní kontakty napojené na výživu obyvatel centrálních sídel, kterými se zabývá diplomat. Nutno však podotknout, že i takto omezené téma nebylo promarněné a diplomat prokázal schopnost fundovaně přispět do dlouho trvající diskuze o této problematice. Velmi správný je postřeh, že u nás se problematika vnímá leckdy daleko intenzivněji než v zahraničí. Řekla bych dokonce, že v zahraničí se zřídka dostanou dále než za pouhé konstatování často jen domněnek, založených, jak si diplomat správně všimnul, na předem zvolených schématech (to platí nezřídka i pro naše badatele). Přitom jsou dobře znatelné krajové rozdíly: francouzští a někteří němečtí badatelé inklinují k názorům propagovaným V. Salačem, druhá část německých badatelů a zpravidla Britové, podpoření zejména environmentálními daty, se přiklání k produkci potravin v místech centrálních sídel. Poslední dobou byl tento přístup zvýhodněn novými multidisciplinárními daty, např. v známém projektu „*Fuerstensitze*“.

Čistě teoretické koncepty směny diplomat zdůvodňuje hned na začátku práce: „ryze archeologické a přírodovědné postupy při zkoumání obchodu dostačují pouze k shromažďování a třídění archeologických pramenů a jejich vynášení do map“. Archeologické aspekty zaměřuje na případy, kdy buď kritizuje badatele, kteří na nich staví své hypotézy, nebo se dotýká problematiky mincí¹ či obchodních komodit (kap. 3.2. – 3.3.). Potraviny do těchto pasáží nezahrnuje kvůli interpretační komplikovanosti pramenů. Přitom dnešní zejm. paleoenvironmentální metody umožňují kruciólní otázky výživy řešit již poměrně názorně: archeobotanika dlouho pracuje s koncepty tzv. producentů a konzumentů, archeozoologie pomocí věkového/pohlavního rozložení a i pomocí izotopových analýz dokáže určit původ domácích zvířat. Pylové analýzy ukáží na (ne)přítomnost polí v okolí sídlišť, celá škála metod dává indicie k podobě zemědělské krajiny. Problematická je pouze skutečnost, že pracujeme zpravidla se starým materiálem a získávání tolik potřebných nových dat u nás dnes není téměř možné.

Diplomant dopředu oznamuje, že se bude zabývat pouze směnou, tedy potenciálním zásobováním obyvatel oppid potravinami, aby mohl problematiku pojednat dostatečně podrobně. Jeho vědecká rešerše je rozsáhlá a působivá (zejm. kap. 2 a 4) a začíná od vývoje interpretací funkce oppid a rovinných sídlišť, přes numismatiku, historii, etnografii, sociologii, ekonomii apod. Předvádí zde

¹ Nesprávné je zde tvrzení, že mince se nacházejí na všech sídlištích (str. 37), ačkoliv se jejich nálezy z rovinných sídlišť v současné době množí. Není také pravda, že oppidum České Lhotice bylo podrobeno intenzivnímu detektorovému průzkumu. Takto formulovaná sdělení nutně musí zkreslit pohled na problematiku, kterou diplomat sleduje.

zpravidla velmi přesné postřehy, zejména v kapitolách 2 – 3.4-3.5, 4.2. Tvrdou kritiku vůči autorům některých původních prací shledávám však místy trochu jednostrannou², i když se nad jejich závěry rozhodně diskutovat dá! Přisuzuji to zejména snaze se vymezit, polemizovat s konkrétními sděleními, neboť zásadní problém spočívá v rozdílnosti obou zmiňovaných přístupů. Princip je určitě v pořádku, diplomant se nicméně dopouští určité chyby v tom, že z děl někdy vybírá jen určité informace (např. str. 48-49). Kritizovaní autoři mají jistě menší povědomí o ekonomických principech směny definovaných v příslušných oborech, neboť jejich prioritou bylo především zpracování materiálu, diplomant oproti tomu začíná shora – diskutuje o pohybech produktů, o kterých má jen marginální představu, jak vznikají. Chybí mi zde také vymezení pojmů ve smyslu obchodu dálkového - nadregionálního a lokálního. Přitom se předpokládá, že potraviny byly zřejmě komoditou lokální směny, k tomu existuje bohatá literatura. Rozsáhlé pasáže o aspektech obchodu v LT, zahrnující i dálkové komodity, výjimečné události typu vojenských tažení apod., tak mohou čtenáře zmást.

Při úvahách nad obchodováním se železnými výrobky diplomant oživuje hypotézu, že železné výrobky z oppid mohly tvořit protihodnotu k potravinám z rovinných sídlišť. Tato hypotéza však byla v minulosti opakovaně zpochybněna³ (např. Venclová 1999, 2001, 2002, et al. 2008 atd., Salač 1990). Stejně by se dalo jistě polemizovat s tvrzením, že venkov dodával oppidům suroviny pro specializovanou výrobu – uvedené citace to ani nepodporují. Dílny na výrobu skla se nenašly nikde, nejen na oppidech, informace má podobnou hodnotu jako kdyby se zpochybňovala produkce keramiky na oppidech, protože se tam zpravidla nenacházejí hrnčířské pece.

Diplomant se v práci zaměřuje pouze na oppida, přitom klíčovou otázkou je právě produkční potenciál případných zásobovatelů na venkově. Nikde se konkrétně nezamýšlí nad samotnými principy externího zásobování oppid nutnými životními zdroji – kolik, čeho, odkud, jakým způsobem (směna, použití měny, tribut, klientelní systém atd.), jak musela probíhat organizace apod.; již v úvodu avizuje, že vytvoření vlastního modelu není předmětem jeho práce. Rozvinutá směna potravin potlačující vlastní produkci na oppidech je však výsledkem a imperativem jeho práce. Nicméně stejně jako diplomant volá po analogii ke společnosti, kde se neobchoduje s potravinami (str. 50), měl by se zamyslet nad analogií k rozsáhlé komunitě, která je kompletně podporovaná potravinami zvenku (kromě specifických uskupení jako např. armády). Je nutné připomenout, že kromě argumentace o rozvinutém obchodu v mladé době laténské (s čímž se zajisté nedá polemizovat), V. Salač postavil svoji hypotézu především na svojí vlastní představě o podobě a fungování laténského zemědělství (diplomant to navíc sám zmiňuje). V opačném směru se tedy dá podotknout, že se v podstatě stalo to, co diplomant vytýká autorům kritizovaných prací: v tomto případě je sice extenzivně vzdělán v ekonomických oborech, ale nedocenil aspekty vlastní produkce a základní distribuce potravin. Na druhou stranu s ním musím souhlasit, že se jedná o práci bakalářskou, v jejímž rozsahu by podobně fundované detailní úvahy o zemědělství byly již nad rámec. Nicméně komplexní přístup je právě to, co v diskuzi potřebujeme. Pokud se zabývám pouze jedním aspektem celého problému, není spravedlivé za totéž kritizovat ostatní.

I přes uvedené sporné body, práce představuje bezesporu velmi kvalitní text na poli, kterému se věnuje. Zejména jeho poselství o vhodnosti užívat namísto archeologických kategorií směny takové kategorie, které se používají především v ekonomické antropologii a sociologii. Zdůraznění nutnosti obohacení interpretací poznatky z jiných humanitních a ekonomických oborů je chvályhodné. Přidala

² Nepřijde mi spravedlivé, že diplomant odsuzuje za subjektivitu jen některé autory. Malý objektivní pohled a zejména již předem vytvořený model, do kterého se pokouší vměstnat interpretaci pramenů je typický i pro práci V. Salače a ani já v kritickém pohledu zřejmě neobstojím.

³ Není pravda, že by z minulých prací jednoznačně vyplývalo, že železné výrobky byly na venkovská sídliště dováženy a že poptávka byla saturována produkcí oppidálních dílen. Diplomantovi v tomto případě chybí citace, které by tento argument podporovaly.

bych k tomu i průřezové studie, nezabývající se pouze dobou laténskou. Srovnání např. s raným středověkem přineslo mnoho významných poznatků (např. Danielisová – Mařík 2012). Otázky potřebné pro další rozvoj problematiky si diplomant plně uvědomuje, pouze je z mého úhlu pohledu zmiňuje někdy trochu vágně – jako právě např. zmiňovaná vlastní produkce potravin. Je si vědom důležitých demografických a sociálních aspektů oppidálních populací – např. že sociální hierarchie samozřejmě mohla zahrnovat i potenciální ne-producenty (tj. např. elitu), a že by se komplexní společnost neměla rozhodně vnímat *en block*. Škoda, že zrovna tyto aspekty nebyly v práci pojednány, zejména pro jejich náročnost přesahující požadavky na bakalářské práce, ale určitě na to bude prostor v budoucnu.

Není mým úkolem na tomto místě polemizovat s diplomantovými názory, má na ně právo, stejně jako každý jiný badatel. Bylo by oprávněné vytknout mu např. určité mis-interpretace faktů, ať nevědomé, tak záměrné, což je jev, který se v publikacích podobného typu bohužel nezdá vyskytovat. Ty však v práci neshledávám. Výše jsem poukázala na některé problematické body. V tomto případě bych mu vytkla opomenutí komunikace se – stále žijícími – badateli, s nimiž mohl svoje názory konfrontovat. Avizovaná snaha o objektivitu tak vyznívá poněkud jednostranně a kritika není pochopitelně příliš zaměřena (alespoň jmenovitě) proti těm, kteří práci buď vedli, nebo ji oponují. Dá se očekávat, že v následujícím studiu se diplomant bude těmto otázkám dále věnovat. Touto prací prokázal dostatečné předpoklady.

U bakalářské práce je zásadní hodnotit kvalitu jejího zpracování – strukturu, otázky, práci s prameny, metodologií, stylistikou. Vše shledávám na vysoké úrovni a práci proto rozhodně doporučuji k obhajobě.

V Praze 5.9.2012

Mgr. Alžběta Danielisová, Ph.D.